

Gałamon, Tadeusz

W 100-lecie urodzin : prof. dr hab.
Franciszek Ksawery Skupiński
(1888-1962)

Notatki Płockie 33/3-136, 37-39

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W 100-lecie urodzin Prof. dr hab. F.K. Skupiński (1888-1962)

Poznanie biografii wybitnych twórców nauki dostarcza wiele możliwości do pozytywnego oddziaływania społecznego, gdyż daje możliwość wnikania w głębsze podłoże motywów ich postępowania i prowadzi do pozyskania wzorców osobowych godnych naśladowania.

W dniu 26 czerwca 1962 r. zmarł w Łodzi i został pochowany na Starym Cmentarzu Rzymskokatolickim — Franciszek Ksawery Skupiński, doktor habilitowany nauk przyrodniczych, emerytowany profesor zwyczajny, b. Kierownik Katedry Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, b. kierownik Katedry Anatomii i Cytologii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego, b. rektor Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi i b. członek Komitetu Botanicznego Polskiej Akademii Nauk.

45 lat aktywnej pracy naukowej profesora Skupińskiego przypadło na niesłychanie ważny okres rozwoju nauk przyrodniczych. W okresie tym profesor Skupiński w najwyższym stopniu przyczynił się do rozwoju botaniki polskiej w sensie teoretycznym i praktycznym. Prace profesora Skupińskiego, naukowca o międzynarodowym imieniu, nad rozwojem słuźowców uważane są za klasyczne i są trwałym i powszechnie uznanym wkładem do nauki światowej. Natomiast prace nad grzybami drzewnymi, a szczególnie związane ze zwalczaniem grzybów niszczących budulec były pionierskimi w naszym kraju.

Franciszek Ksawery Skupiński, wielki syn Ziemi Łęczyckiej, urodził się 21 listopada 1888 r. we wsi Tum k/Łęczycy w woj. łódzkim, gdzie rodzice, Michał i Marianna z Culickich posiadali małe gospodarstwo rolniczo-ogrodnicze. W 1895 r. Franciszek Skupiński rozpoczął naukę w szkole elementarnej w Tumie, a następnie w szkole miejskiej w Łęczycy, gdzie w czasie strajków szkolnych 1905 r. organizuje tajne komplety nauczania języka polskiego, historii i geografii Polski. W styczniu 1906 r. wstępuje do nowo utworzonej polskiej średniej szkoły handlowej w Zgierzu, a w następnym roku przenosi się do podobnej szkoły w Pabianicach, którą opuszcza po ukończeniu 6-ciu klas. Powodem tej zmiany jest powstałe, na początku 1906 r. Towarzystwo Kursów Naukowych w Warszawie. Franciszek Skupiński wstępuje do Kolegium Humanistycznego Towarzystwa i kończy je w r. 1911.

Na marginesie należy dodać, że Towarzystwo Kursów Naukowych w latach 1916—1919 ulega reorganizacji, w wyniku której powstaje Wolna Wszechnica Polska, która po kilkuletnich staraniach uzyskała pełne prawa akademickie. Celem jej było krzewienie wiedzy teoretycznej i praktycznej w dziedzinach nauk matematycznych, przyrodniczych i humanistycznych. Wolna Wszechnica Polska niezależna od władz oświatowych skupiła grono profesorów i wykładowców, dla których nie znalazło się miejsca w oficjalnych uczelniach państwowych. Do grona wybitnych profesorów Wszechnicy należeli: fizycy i chemicy jak Stanisław Kalinowski, Marian Grotowski, Jan Hilary Lachs, Edward Bekier, Józef Jerzy Boguski, Jan Kazimierz Danysz, Stanisław Glixelli, Tadeusz

Milobędzki, Kazimierz Sławiński, Ludwik Szperl, Ludwik Wartenstein, Józef Wierusz-Kowalski, Józef Zawadzki, z przyrodników Jan Dembowski, z humanistów Ludwik Krzywicki.

Na wyższe studia, podobnie jak niemal cała młodzież polska spod zaboru rosyjskiego wyjeżdża Skupieński za granicę, do Paryża. Urodzony i wychowany na wsi, zdradza żywe zainteresowania naukami przyrodniczymi i uzyskawszy stypendium z Towarzystwa Emigrantów Polskich w Rappesvill (Szwajcaria) zapisuje się w roku 1911 na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Paryskiego (Sorbona). W roku 1915 otrzymuje stopień licencjata nauk przyrodniczych (magisterium) i rozpoczyna pracę badawczą nad rozwojem śluzowców u prof. dr L. Matruchot na stopień doktora nauk przyrodniczych.

Pracę pt. „*Recherches sur le cycle évolutif de certains Myxomycetes*” ukończył Skupieński w manuskrypcie w roku 1918. Następnie wstępuje do tworzącej się we Francji Armii gen. Hallera i w roku 1919 powraca z nią, jako szeregowiec, do kraju. Tu zostaje przydzielony do szkoły oficerskiej dowódców kompanii w Rembertowie, którą kończy w sierpniu 1919 r. Uzyskawszy urlop akademicki powraca Skupieński do Paryża w celu dokończenia pracy doktorskiej. Otrzymałszy pracę w charakterze sekretarza Wydziału Sanitarnego Polskiej Misji Wojskowej ma możliwość materialną ostatecznego wykończenia pracy doktorskiej i jej wydrukowania. Dnia 4 czerwca 1920 r. odbyła się rozprawa doktorska i promocja na doktora nauk przyrodniczych z najwyższym odznaczeniem. Praca doktorska w której Skupieński opisywał i uzasadnia występowanie płciowości w grupie Acrasiales, pozostała przez długi czas bez echa, nadal bowiem przyjmowano bezpłciowy sposób rozmnażania się tych organizmów. Dopiero amerykański botanik Wilson potwierdził odkrycie Skupieńskiego podkreślając wielkie znaczenie naukowe tego faktu. («*American Journal of Botany*» Vol. 40, Nr 10, 19/1953).

W Polskiej Misji Wojskowej pracuje dr Skupieński jeszcze do stycznia 1921 r. Dnia 7 stycznia 1921 r. wraca do kraju i obejmuje stanowisko starszego asystenta przy Katedrze Botaniki Ogólnej Uniwersytetu Warszawskiego u prof. dr Zygmunta Wóycickiego stawiając sobie równocześnie pracę naukową za główny cel życia. W roku 1924 zostaje dr Skupieński mianowany kierownikiem Zakładu Botaniki i Mikrobiologii Politechniki Warszawskiej i wykładowcą tych przedmiotów, piastując nadal obowiązki st. asystenta na Uniwersytecie Warszawskim.

W roku 1929 dr Skupieński habilituje się na podstawie pracy o rozwoju śluzowców pt. **Badania bio-cytologiczne nad *Didymium difforme*** i otrzymuje tytuł naukowy docenta, a następnie w roku 1932 zostaje mianowany adiunktem Zakładu Botaniki Ogólnej Uniwersytetu Warszawskiego.

W roku 1937 zostaje docent Skupieński mianowany profesorem nadzwyczajnym i powołany na katedrę Systematyki i Geografii Roślin

Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Na tym stanowisku przebywa aż do wybuchu wojny. Okres okupacji spędza profesor Skupieński w Warszawie pracując częściowo w Drożdżowni Warszawskiej, częściowo w charakterze ogrodnika w Ogrodach Miejskich miasta Warszawy (Park Ujazdowski). Cały wolny czas poświęca profesor Skupieński tajnemu nauczaniu na tajnym Uniwersytecie Warszawskim, wykładając botanikę i prowadząc ćwiczenia z tego przedmiotu, przez cały okres istnienia Uniwersytetu 1940—1944 tj. do wybuchu Powstania Warszawskiego. W czasie powstania przebywa w Warszawie, gdzie ginie jego młodszy syn (Maurycy, rocznik 1928) starszy zaś (Robert, rocznik 1925, obecnie lekarz w Szwajcarii) zostaje ciężko ranny. Po upadku powstania zostaje wywieziony przez Pruszków do Koniecypola, skąd przenosi się do Częstochowy. W czasie pobytu w Częstochowie pełni obowiązki profesora na tajnych Kursach Akademickich.

Po wyzwoleniu w kwietniu 1945 r. zostaje profesor Skupieński zaangażowany do współpracy nad organizacją Uniwersytetu Łódzkiego, otrzymując nominację na stanowisko profesora zwyczajnego Anatomii i Cytologii Roślin Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego późniejszego Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi. Również w roku 1945 profesor Skupieński stanął na czele komitetu organizacyjnego powołanego z inicjatywy Związku Młodzieży Wiejskiej R.P. „Wici”, a na zlecenie Ministerstwa Oświaty do założenia Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego. Włącza się bez reszty w dzieło odbudowy i rozbudowy polskiej nauki i szkolnictwa wyższego. Dnia 14 grudnia 1948 r. prof. Skupieński zostaje mianowany rektorem tej uczelni i na tym stanowisku pozostaje do 31 grudnia 1950 r., ponieważ została ona przeniesiona do Olsztyna. Dnia 24 października 1953 r., Centralna Komisja Kwalifikacyjna dla Pracowników Nauki, nadała Profesorowi stopień naukowy doktora nauk biologicznych.

Profesor był w latach 1935—1939 członkiem Zrzeszenia Inteligencji Ludowej i Przyjaciół Wsi, a od 1946 r. do śmierci członkiem Stronnictwa Ludowego i następnie Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. Należy podkreślić, że w okresie powojennym pomimo dużego obciążenia pracą organizacyjną i dydaktyczną prof. Skupieński prowadził dalsze badania nad śluzowcami. Szereg tych prac opublikowano m.in. w «*Acta Societatis Botanicorum Poloniae*» i «*Biuletynie Łódzkiego Towarzystwa Naukowego*». Kontynuował również badania nad grzybami drewna biorąc udział wraz ze współpracownikami w akcji zwalczania tej plagi budownictwa i współpracując z Pełnomocnikiem Ministerstwa Gospodarki Komunalnej do Walki z Grzybem Domowym. Profesor pracował głównie nad biologią i cytologią śluzowców. Był pionierem badań cytologicznych nad tymi organizmami, które obecnie są na całym świecie modelowym obiektem nad badaniami nad mechanizmem i regulacją cyklu komórkowego (interfaza — mitoza).

Prof. Franciszek Skupieński należał do tych badaczy, którzy nie szukając rozgłosu prowadzą swoją twórczą pracę dla dobra nauki, toteż cieszył się dużym szacunkiem i szczerym uznaniem wśród naukowców. Był nie tylko znakomitym specjalistą swego przedmiotu, ale jako wykładowca odznaczał się niecodziennymi walorami pedagoga, troszczącego się o wartościową treść wykładu ujętą w piękną formę językową. Jako cytolog ilustrował swoje wykłady za pomocą własnoręcznie wykonywanych precyzyjnych rysunków i wykresów, które stanowiły przedmiot wielkiego podziwu i zainteresowania Jego licznych słuchaczy i studentów.

Profesor Skupieński wychował i wykształcił cały szereg młodych botaników, pracujących dziś aktywnie na polu naukowym. Specjalnie należy podkreślić, że mimo długotrwałego okresu nieomagania na zdrowiu prof. Skupieński zawsze ofiarnie pracował nie zważając na wycożerpanie. Zawsze pełen pogody i humoru był z usposobienia optymistą. Przyjacielskie podejście do ludzi i zupełny brak egoizmu jednał mu wśród młodzieży i współpracowników miłość i szacunek. Jako wychowawca był najlepszym doradcą i opiekunem, często pomagał swoim współpracownikom w ich troskach życiowych, zawsze służył radą i pomocą. Serdeczny i skromny wielki miłośnik przyrody był wzorem człowieka i nauczyciela.

Na jedno z pierwszych miejsc wśród niezwykłych walorów Jego osobowości należy postawić otwartość i szerokość poglądów. Profesor był mądrym człowiekiem. Obcy Mu był dogmatyczny sposób myślenia i dlatego był głęboko ludzki. W konsekwencji w Katedrze panowała atmosfera otwartych dyskusji — ścierania się poglądów.

W rezultacie wysiłków profesora Skupieńskiego Katedra Anatomii i Cytologii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego jest obecnie poważnym ośrodkiem badań botanicznych, który utrzymuje kontakty z licznymi ośrodkami w kraju i za granicą. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt zainteresowania katedry problematyką naukową powiązaną z praktyką. Kładzie się szczególnie nacisk na powiązanie teorii z życiem gospodarczym kraju. W ramach współpracy z Instytutem Celulozowo-Papierniczym w Łodzi wykonano w Zakładzie Anatomii i Cytologii Roślin szereg prac w zakresie budowy anatomicznej roślin włóknodajnych. Współpracując z Pełnomocnikami Ministerstwa Gospodarki Komunalnej do Walki z Grzybem Domowym prowadzono w Zakładzie badania nad grzybami niszczącymi drewno użytkowe oraz metodami ich zwalczania, wykonywano ekspertyzy budowlano-mykologiczne. Zakład współpracuje również z Instytutem Hodowli i Aklimatyzacji Roślin. Należy również zaznaczyć, że profesor Skupieński w ramach Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Botanicznego prowadził akcje popularyzacyjną wiedzy botanicznej. Audytorium stanowili przeważnie nauczyciele szkół podstawowych i średnich.

Pod koniec życia prof. Skupieński, uwzględniając czołowe problemy naukowe PAN, rozszerzył okres swych badań na eksperymentalne wywoływanie zrakowaceń komórki roślinnej i działanie antybiotyków w zakresie biologicznego zwalczania grzybów niszczących drewno użytkowe.

Za całokształt działalności naukowej, dydaktycznej i społecznej profesor Skupieński w roku 1955 został odznaczony Medalem 10-lecia Polski Ludowej, a w roku 1956 otrzymał nagrodę Ministerstwa Szkół Wyższych i Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski.

30 września 1960 r., osiągnąwszy granicę wieku emerytalnego został profesor Skupieński przeniesiony w stan spoczynku. Zmarły przez wiele lat pozostawał przewodniczącym Łódzkiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego, był członkiem czynnym Łódzkiego Towarzystwa Naukowego i innych.

Do ostatnich chwil swego dzielnego życia Prof. Skupieński nie rozstawał się z umiłowanym warsztatem pracy. Nawet ciężka choroba, która nękała Go od wielu lat, nie mogła powstrzymać od snucia dalszych planów badawczych. Zawsze uśmiechnięty, zawsze pogodny, miał dla każdego przyjacielskie słowo, życziwą radę oraz spieszył z koleżeńską pomocą. Był bardzo dobry i wyrozumiały dla ludzi, wcielał w życie piękne hasło „Miej serce i patrzaj w serce”.

Każdego, kto miał styczność z profesorem Skupieńskim, uderzała jego skromność, niezwykła erudycja i rozległość zainteresowań naukowych, a przede wszystkim jego pasje badawcze i umiłowanie pracy naukowej, która stała się najgłębszą treścią jego życia. Tymi walorami działał najsilniej na swoich uczniów i współpracowników, dając im najpiękniejszy przykład całkowitego oddania się swemu powołaniu i budząc głęboki szacunek swym ustawicznym i bezkompromisowym poszukiwaniem prawdy.

Spis ważniejszych prac prof. F. K. Skupieńskiego

- 1918 — Sur la chez les Myxomycetes (Paryż); 1920 — Recherches sur la cycle evolutif de certains Myxomycetes (Paryż); 1922 — Z biologii śluzowców (Kosmos, XLVII, Lwów); 1926 — Sur le cycle evolutif chez Didymium difforme Duby (Paryż); 1928 — Badania biocyatologiczne nad Didymium difforme (Cz. I, Acta Soc. Bot. Pol., V, N 3, Warszawa); 1928 — Contribution a l'etude des Myxomycetes en Pologne (Bull. de la Soc. Mycol. de France, XLII, Paryż); 1930 — Influence de la temperature sur la fructification de Didymium nigripes (Acta Soc. Bot. Pol., VII, Warszawa); 1933 — Influence du milieu de culture sur le developpement des Myxomycetes (Acta Soc. Bot. Pol., X, Warszawa); 1934 — Sur l'existence de races physiologiques chez les Myxomycetes (Annal. de Protistologie, IV, Paryż); 1937 — Grzyby domowe i inne szkodniki budulca oraz metody i środki walki (Warszawa); 1947 — Produkty działalności twórczej komórki roślinnej (Łódź, 1947—48); 1950 — Podstawy botaniki ogólnej (cz. I, II, III, Łódź, 1950—52); 1952 — Rechercher sur les proprietes cancerigeres du goudron (Bull. de Soc. des Scienc. et des Let. de Łódź, Vol. III, 10, Łódź); 1952 — Influence de la levure (*Saccharomyces cerevisiae*) sur le developpement des Myxomycetes (Bull. de la Soc. des Scienc. et des Let. de Łódź, Vol. III, 8 Łódź); 1953 — Action antagoniste de Penicillium sp. sur le developpement de certains champignons destructeurs du bois (Bull. de la Soc. de Scienc. et de Let. de Łódź, Vol. IV, 14, Łódź); 1953 — Faculte regeneratrice du plasmode de *Didymium squamulosum* Fries (Bull. de la Soc. des Scienc. et de Let. de Łódź, Vol. IV, 15, Łódź); 1954 — Wpływ drożdży *Saccharomyces cerevisiae* na rozwój niektórych śluzowców (Acta Soc. Bot. Pol., Vol. XXIII, N 1, Warszawa).

BIBLIOGRAFIA

1. Gałamon T., Wywiad z prof. dr Franciszkiem Ksawerym Skupieńskim, «Ziemia Łęczycka» 1958, Nr 4 (377).
2. Mowszowicz J., Franciszek Ksawery Skupieński

- 1888—1952, «Zycie Szkoły Wyższej» 1962, nr 9, s. 95—97.
3. Uniwersytet Łódzki, Archiwum, Tezka Nr 2587.